

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
*Навчально-науковий інститут природокористування та
 гуманітарних наук*
Кафедра філософії і суспільних наук

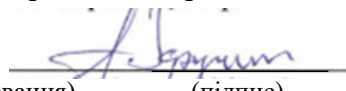
РОБОЧА ПРОГРАМА
Риторика

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

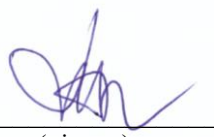
 Шахун Н.В.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

«1» вересня 2025 р.

Розробник (-и): к.і.н., професор Крук Олександр Іванович
 (прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання) (підпис)

Робочу програму навчальної дисципліни обговорено на засіданні кафедри філософії і суспільних наук

Протокол № 8 від «1» вересня 2025 р. № 6

Узгоджено з гарантом освітньої програми: (підпис) Ткач Ю.М.
 (прізвище та ініціали)

1. Загальна інформація про дисципліну.

Тип дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Мова викладання	українська
Рік навчання та семестр	1 рік, 1 семестр ОПП “Кібербезпека”
Викладач (-і)	Крук Олександр Іванович , професор кафедри філософії і суспільних наук, к.і.н., доцент
Профайл викладача (-ів)	https://orcid.org/0000-0002-4832-6320
Контакти викладача	Чернігів, вул. Шевченка, 95, корп. 1, каб. 222 Телефон: 067-754-08-49; E-mail: jornovky@ukr.net , o.kruk@stu.cn.ua

2. Анотація курсу. Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення сутності риторичної науки, основ класичної та сучасної риторики як науки про мисленно-мовленну діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення цілей у процесі мовної комунікації.

3. Мета та цілі курсу. Основною метою вивчення риторики є ознайомлення ЗВО з основами знань класичної і сучасної риторики як науки про мисленно-мовленну діяльність, розвиток здатності вільно орієнтуватися в мовно-риторичному середовищі, набуття вмінь та навичок аналізувати та продукувати риторичні тексти в різних жанрах відповідно до мети, функціонального призначення й умов соціальних комунікативних практик. Під час вивчення дисципліни ЗВО має набути або розширити загальні компетентності, передбачені освітньою програмою:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

4. Результати навчання. Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (ПРН), передбачені освітньою програмою:

ПРН1. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами, усно і письмово для представлення і обговорення результатів досліджень та інновацій, забезпечення бізнес\операційних процесів та питань професійної діяльності в галузі інформаційної безпеки та/або кібербезпеки

У підсумку здобувач повинен **знати:**

- принципи ефективної комунікації та поняттєво-категоріальний каркас риторичної теорії;
- головні історичні етапи становлення класичної риторики та тенденції її подальшого розвитку;
- сучасну концепцію риторики (неориторики), яка пов'язана з формуванням свідомої світоглядної позиції та компонентним володінням предметом аргументації;
- алгоритм діяльності з підготовки теми виступу та виголошення промови в основних жанрах та рамкових топіках красномовства;
- техніку виразного публічного мовлення та основні прийоми словесної наочності;
- критерії оцінки промови;
- жанро-видову класифікацію красномовства;
- невербальні (паралінгвістичні) засоби ефективної комунікації.

вміти:

- вести розгорнутий монолог (лекцію) з фахової проблематики;
- вести ефективну, конструктивну бесіду на будь-яку тему з кола зацікавлень культурної, високоосвіченої людини;
- володіти етичними принципами здійснення монологічного та діалогічного публічного мовлення;
- формувати індивідуальний образ оратора, власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу;
- модулювати аудиторію та ефективно керувати нею під час публічного виступу;
- підготувати публічний виступ у головних жанрах красномовства;
- давати загально риторичну оцінку ефективності продукту мисленно-мовленної діяльності;
- вдосконалювати техніку власного усного мовлення (дикцію, модулювання звучання голосу, інтонацію тощо);
- знаходити оптимальні засоби переконання відносно предмета мовлення та правильної аргументації ідеї, її обґрунтування та розташування.

5. Пререквізити. Передумовою для вивчення дисципліни є успішне засвоєння таких дисциплін, як «Історія української державності і культури», «Основи академічного письма», «Філософія», дисципліна може бути базовою для вивчення дисциплін «Фахова українська мова

та основи ділової комунікації», «Громадянська освіта», поєднання яких сприяє формуванню цілісного світогляду та критичного мислення.

6. Обсяг курсу.

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	16/6
Практичні заняття	16/6
Самостійна робота	88/108
Всього кредитів	4(120 годин)

Форма проведення занять – лекційні, практичні, самостійна робота – з використанням системи дистанційного навчання Moodle, Microsoft Teams тощо.

7. Тематика курсу.

Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні основи ораторського мистецтва

Тема 1. Історія світової риторики. Розвиток риторики в Україні: ідеали і реалії.

Роль ораторського мистецтва у професійній діяльності

Предмет, завдання та закони ораторського мистецтва як міждисциплінарної галузі знань.

Види красномовства та сфери його застосування.

Історія виникнення та розвитку ораторського мистецтва в теорії і практиці. Видатні оратори античності. Становлення вітчизняного вчення про риторику.

Неориторика в розвинених країнах Заходу. Сучасні риторичні школи.

Розвиток риторики в Україні: ідеали і реалії.

Функції ораторського мистецтва. Види красномовства та сфери його застосування. Предмет і закони ораторського мистецтва.

Риторична формула: закони управління мисленно-мовленною діяльністю. Сутність і зміст риторичних законів як системи: концептуальний; моделювання аудиторії; стратегічний; тактичний; мовленнєвий; ефективної комунікації; системно-аналітичний.

Риторична модель Аристотеля: оратор; слово; аудиторія; зворотний зв'язок; ситуація спілкування.

Етапи риторичної діяльності: загальна характеристика докомунікативного, комунікативного, посткомунікативного етапів. Структура діяльності оратора: логічна, мовленнєва, комунікативна культура оратора.

Тема 2. Взаємодія оратора та аудиторії. Зовнішня культура оратора.

Поняття, межі та функції публічного виступу. Учасники виступу. Сутність та проблеми взаємодії оратора та аудиторії. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії оратора та аудиторії.

Об'єктивні перешкоди контакту оратора та аудиторії та їх урахування в організації аудиторії.

Стратегія і тактика оратора та їх структура. Тактика оратора: принципи, способи, прийоми.

Поняття про риторичний ідеал. Загальні ознаки та вимоги до мовної культури оратора.

Функції ратора в аудиторії.

Поняття педагогічного такту промовця.

Психологічні аспекти публічного мовлення. Характеристика аудиторії: соціально-демографічна, суспільно-психологічна, індивідуально-особистісна, формально-ситуативна тощо. Мотиви, інтереси, настанови (цільові спрямування) як ознаки аудиторії та елементи її портрета. Суб'єктивні та об'єктивні перешкоди контакту аудиторії й оратора та шляхи їх подолання.

Тема 3. Підготовка до виступу та його основні етапи.

Форми текстового оформлення матеріалу та види підготовки до виступу. Доказ у публічному виступі. Поняття та структура доказу. Правила і помилки висунення тези, аргументації і демонстрації. Закони логічного мислення. Спростування.

Чинники успіху теми. Типи підготовки до промови, переваги і недоліки кожного з них.

Методи підготовки: вивчення першоджерел, запам'ятовування інформації. Робота над стилем (лексикою) та логікою тексту. Розмітка знаками партитури. Рядкові знаки партитури, нарядкові, підрядкові. Природні закони запам'ятовування: концентрація (враження), повторення, асоціація. Техніка запам'ятовування дат, імен, послідовності викладу змісту промови. Прийоми мнемотехніки: кодування фразою, кодування азбукою цифр.

Тема 4. Техніка мовлення. Стратегія поведінки оратора

Поняття і категорії техніки мовлення. Мовний апарат. Фізіологічна основа мовлення - дихання. Основні властивості голосу. Їх вдосконалення. Значення дикції в процесі виразного читання. Орфоепічні норми сучасної української мови.

Зовнішній вигляд та манери оратора. Стратегія поведінки оратора: перед виступом, як виходити, як сидіти і стояти перед аудиторією, яке місце обрати для виголошення промови.

Поняття модуляції звучання голосу: мелодійність, гучність, темп та інтонація.

Сутнісні характеристики голосу, його властивості. Техніка правильного дихання оратора. Стислість та багатослів'я ораторського мовлення.

Методика і техніка публічного мовлення. Вимоги до синтаксису усного мовлення. Особливості будови речень ораторського мовлення. Мистецтво виразного виголошення промови.

Чинники актуалізації мовлення: актуальне членування фрази, ритміко-інтонаційне членування речення, смислове і ритміко-інтонаційне виділення слів за допомогою логічного наголосу.

Паузи логічні і психологічні та їх функції. Інтонація як основний чинник актуалізації мовлення.

Структурні компоненти інтонації: зміна тону голосу за висотою, зміна темпу мовлення, логічні, психологічні паузи, зміна тембру звучання голосу.

Моделювання та управління аудиторією. Основні засоби встановлення контакту з аудиторією. Техніка подолання опору аудиторії. Гумор та дотепність в ораторському мовленні.

Тема 5. Елокуція та диспозиція. Методика підготовки тексту публічного виступу

Основні поняття про предмет виступу. Логічні операції, якими знімається суперечливість визначень. Закони мовного вираження предмета спілкування.

Методика підготовки і проведення публічного виступу. Послідовність дій оратора при підготовці публічного виступу. Закон ступеневої послідовності.

Методика підготовки тексту публічного виступу. Способи вибору теми й упорядкування матеріалу, форми його текстового оформлення. Стратегічний закон як оптимальна побудова програми виступу, його роль у переконанні аудиторії.

Взаємозв'язок стратегічного закону із законом концепції та моделювання аудиторії.

Критерії відбору проблем у темі. Механізм виявлення суперечностей у проблемі. Конструктивні питання як засіб виявлення суперечностей у проблемі. Ознаки конструктивного питання.

Поняття про тактичний закон мовлення. Визначення тактики виступу, головні її елементи.

Аргументація та її призначення. Основні критерії добору аргументів. Умови аргументації. Аргументи як логічна основа доказу.

Поняття і типи доказу та спростування. Доказ і його структура. Правила і помилки висування теми, її обґрунтування і демонстрація. Спростування і способи його реалізації.

Композиція виступу, загальна характеристика його частин. Звернення. Його види і особливості.

Вступ промови, його види та призначення.

Загальні принципи викладу основної частини виступу: принципи послідовності, підсилення, економії, відчуження. Особливості індукції, дедукції, аналогії, правила їх застосування.

Висновки, підсумок, закінчення.

Тема 6. Психологія та культура мовного спілкування.

Акція: виголошення промови

Культура мовлення ділової людини. Поняття і складові культури мовлення. Методи та засоби ефективного спілкування. Грамотність мовлення як засіб ефективного спілкування. Види, принципи та техніки ефективного спілкування.

Акція як завершальний етап реалізації риторичної мети. Проблема ораторського шоку, його причини та техніка подолання.

Стратегія поведінки оратора: перед виступом, як виходити, як сидіти і стояти перед аудиторією, яке місце обрати для виголошення промови.

Методика відповіді на запитання слухачів.

Тема 7. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика)

Техніка проведення діалогу. Різновиди бесіди. Типи співрозмовників. Діалог як риторичний дискурс. З історії риторики діалогу: сократівська майєвтика та іронія як спосіб знаходження істини у процесі діалогу.

Проблема активного слухання. Види слухання: поверхнєве, логічне, співпереживання.

Типи діалогу: формальний, ігровий, діловий, духовний. Поняття інсайту у діалозі.

Риторика як еристика: мистецтво суперечки. Еристика: витоки та еволюція поняття. З історії питання. Античність: міфологія еристики. Софістичні та діалектичні моделі переконання як моральний вибір людини. Суперечка та її види. Основні ознаки суперечки: доказовість та переконливість. Передумови її виникнення. Теза або тема дискусії. Типологія дискусії. Вимоги до тези та антитези. Поділ суперечок за цілями учасників та їх мотивами.

Помилки у тезі. Помилки в доказах. Помилки у зв'язку між аргументами і тезою. Стратегія суперечки.

Пропонент та опонент. Тактика суперечки. Найбільш поширені прийоми ведення суперечки. Некоректні прийоми суперечки. Коректні та некоректні доводи. Загальні вимоги до суперечки.

Діалектика. Загальні рекомендації, виконання яких сприяє підвищенню ефективності суперечки. Суперечка на публіці. Суперечка в ефірі.

Некоректні способи ведення суперечки: підміна тези, ставка на сором, обструкція та ін.

В. Шейнов: 12 сучасних правил переконання. Гра на людських потребах – популярна маніпуляція для переконання опонента. Трикутник потреб А. Маслоу.

Приклади маніпуляцій на потребах у сучасних дискусивних дискурсах риторики. «Оксфордські» дебати: практика підготовки та проведення.

Тема 8. Принципи і засоби полеміки. Політичне красномовство

Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми. Характеристика запитань і відповідей у полеміці. Види полемічних «хитрощів» у полеміці. Шляхи їх нейтралізації.

Спільне та відмінне у різновидах полеміки, дискусії, диспуту, суперечки.

Мистецтво та культура полеміки. Етика та етикет полеміста. Риси полемічного стилю.

Полемічні прийоми. Методи маніпулювання, шляхи їх визначення і подолання.

Заборонені прийоми в полеміці. Умови вибору мови і стилю полеміки у різних жанрах красномовства.

Доцільність використання емоцій, іронії, сарказму в суперечці, полеміці, дискусії, диспуті тощо.

Конструктивізм полеміки, дискусії, диспуту.

Живе слово в ефірі: особливості прямого ефіру — монологу, діалогу, полілогу.

Загальна характеристика політичної промови. Особливості підготовки та її структура. Основні етапи підготовки до виступу.

Управління державою як риторичний процес. Форми держави як види риторичних взаємодій та переважного права на мовлення: монархія, тиранія, аристократія, демократія, олігархія, охлократія. Їх прояви у сучасних громадсько-мовленнєвих зв'язках.

Цілі і завдання професійної риторики.

Політичний і громадський діяч як ритор.

Образ ратора-політика. Культура мислення політика-оратора. Культура мислення політика як вмотивоване і нормативне використання мовного матеріалу і мовленнєвих засобів за певних ситуацій спілкування.

Специфіка мовлення політика. Компоненти поняття “культура мовлення політика”: культура писемного мовлення, культура публічного усного мовлення. Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль. Харизма професійного оратора.

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Історія світової риторики.	2
2.	Взаємодія оратора та аудиторії.	2
3.	Підготовка до виступу та його основні етапи.	2
4.	Техніка мовлення. Стратегія поведінки оратора.	2
5.	Елокуція та диспозиція. Методика підготовки тексту публічного виступу.	2
6.	Психологія та культура мовного спілкування. Виголошення промови.	2
7.	Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика).	2
8.	Принципи і засоби полеміки. Політичне красномовство.	2
	Разом	16

Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сутність та проблеми взаємодії оратора та аудиторії.	2
2.	Етапи та види підготовки до виступу.	2
3.	Доказ у публічному виступі.	2
4.	Виголошення промови на тему “Чому мені потрібна риторика?”.	2
5.	Виголошення промови на довільно обрану тему.	2
6.	Техніка проведення діалогу та суперечки.	2
7.	Проведення дебатів.	2
8.	Проведення дебатів.	2
	Разом	16

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Функції ораторського мистецтва. Види красномовства та сфери його застосування.	7

2.	Розвиток риторики в Україні.	7
3.	Сутність і зміст риторичних законів як системи :концептуальний, моделювання аудиторії, ефективної комунікації, системно-аналітичний, стратегічний, тактичний.	7
4.	Риторична формула: закони управління мисленно-мовленною діяльністю.	7
5.	Роль ораторського мистецтва у професійній діяльності.	7
6.	Доказ у публічному виступі. Поняття та структура доказу..	7
7.	Вимоги до синтаксису усного мовлення. Особливості будови речень ораторського мовлення.	7
8.	Чинники актуалізації мовлення: актуальне членування фрази, ритміко-інтонаційне членування речення, смислове і ритміко-інтонаційне виділення слів за допомогою логічного наголосу.	7
9.	Зовнішній вигляд та манери оратора.	7
10.	Моделювання та управління аудиторією. Основні засоби встановлення контакту з аудиторією.	7
11.	Критерії підбору проблем у темі. Механізм виявлення суперечностей у проблемі.	6
12.	З історії розвитку діалогу: сократівська майєвтика та іронія як спосіб знаходження істини у процесі діалогу.	6
13.	Еристика: витоки та еволюція поняття.	6
Разом		88

8. Система оцінювання та вимоги (Бажано з прив'язкою до мети курсу. Кожен результат навчання повинен оцінюватися окремо).

Загальна система оцінювання курсу	Поточний контроль – до 72 балів, підсумковий контроль – до 28 балів, які складаються в загальну оцінку за курс.
Практичні заняття	За роботу на практичному занятті здобувач вищої освіти отримує до 9 балів.
Умови допуску до підсумкового контролю	До підсумкового контролю допускаються ЗВО, які виконали всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку від 32 бали і більше. Підсумковий контроль (диференційований залік) оцінюється максимум в 28 балів (1 та 2 теоретичні питання – до 28 балів).

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів
Змістовий модуль 1.		27
	Робота на практичних заняттях	9
	Практичне заняття 1:	9
	Практичне заняття 2	9
	Практичне заняття 3	
Змістовий модуль 2.		18
2	Робота на практичних заняттях	
	Практичне заняття 4	9
	Практичне заняття 5	9
Змістовий модуль 3.		27

Робота на практичних заняттях	
Практичне заняття 6	9
Практичне заняття 7	9
Практичне заняття 8	9
Всього	72
Семестровий контроль (диференційований залік)	
Усна співбесіда за білетом, що містить 2 питання	
Питання 1	28
Питання 2	
Разом	0...100

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (диференційований залік)	
		для екзамену (диференційованого заліку), курсового проєкту (роботи), практики, атестації	для заліку
90 – 100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
66-74	D (задовільно)	задовільно	
60-65	E (достатньо)		
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання

9. Політики курсу. Засвоєння змісту дисципліни здобувачами вищої освіти передбачається шляхом відвідування аудиторних занять у відповідності до затвердженого розкладу або ж дистанційно відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України та нормативного забезпечення освітнього процесу в НУ «Чернігівська політехніка».

Заняття проходять з використанням інтерактивних засобів навчання, роботи в команді, групових дискусій. Консультації проводяться у відповідності до затвердженого розкладу.

Політика академічної доброчесності. Здобувачі вищої освіти (ЗВО) в своїй освітній діяльності керуються наступними принципами: 1) самостійне виконання проміжних та підсумкових завдань; 2) не вдаватися до академічного шахрайства (плагіату, списувань, купівлі робіт, видавання чужих робіт за свої). В разі порушення принципів академічної доброчесності нести відповідальність, передбачену «Кодексом академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка».

Політика щодо відвідування аудиторних занять. Відвідування (аудиторно чи дистанційно) занять є обов'язковою умовою успішного засвоєння дисципліни. У разі навчання здобувача освіти за індивідуальним графіком (відповідно до розпорядження адміністрації інституту) передбачена можливість відвідування лекційних занять дистанційно.

Політика користування ноутбуками / смартфонами.

Враховуючи те, що дзвінки, переписки, спілкування у соціальних мережах під час занять заважає навчальному процесу, воно заборонено. Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях.

Політика щодо перескладання. Перескладання здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в НУ «Чернігівська політехніка».

Правила перезарахування кредитів

Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти, а також результати навчання у неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до положення [«Порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у НУ «Чернігівська політехніка»»](#). Визнання результатів навчання у неформальній освіті розповсюджується на окремі змістові модулі (теми) навчальної дисципліни.

10. Рекомендована література.

Основна

1. Нищета В. Риторика. – Центр навчальної літератури. - 2021. – 220с
2. . Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навчальний посібник. – Ліка-К. – 2021. – 320с.
3. Теслюк В.М. Основи красномовства. – Ліра – К. – 2021. – 524с.
4. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Вид. 3-тє, доп. – Алерта – 2021. - 250с.

Допоміжна

1. Пентиліук М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення Вид. ЦУЛ. – 2020
2. Колінько М.В. Риторика для політологів: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с.
3. Iversen L. L. Controversial Issues and the Rhetoric of Common Values. MF Norwegian School of Theology, Religion and Society. Oslo, Norway, 2020. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mPQ6jUDs9W0J:https://www.mdpi.com/2077-1444/11/10/528/pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d>

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua
3. Електронна бібліотека підручників: www.ellib.ua
4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua
5. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Риторика» <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=4709>